

IDA BLOM

Global historia i dekonstruktionens tid

Historikernas analyser bekräftar postmodernistiska kulturkritikers uppfattning att kultur är en serie konflikter om synsätt, där klass, kön och ras kan skapa gränslinjer. När är det könsidentiteten och när är det klass, hudfärg eller nationell identitet som blir utmanade och därmed leder till handling och historisk förändring? En sådan frågeställning har implicit legat till grund för arbetet med den globala kvinnohistorien.

Hur kan vi, en grupp danska och norska historiker, ge oss i kast med att skriva en världsomfattande kvinnohistoria, utgiven som *Cap-pelens kvinnehistorie*, i en tidsålder då de stora sammanhängande tolkningarna, de meningsbärande, förefaller ha förlorat sin giltighet?¹ Är det inte anakronistiskt att skriva en global kvinnohistoria när postmodernismen talar om för oss att en helhetsuppfattning av tillvaron inte är möjlig? I en tidsålder då den teoretiska utmaningen enligt många uppfattning ligger just i att peka på det splittrade, det mångtydiga eller rätt och slätt icke-existerande subjektet, hur kan vi då arbeta med ett omfattande historiskt material med utgångspunkt i antagandet att det inom alla kulturer och i alla tider finns ett kvinnligt subjekt som det är mödan värt att spåra upp? Är det meningsfullt att skriva en kvinnovärldshistoria?

Jag kommer att försöka svara på dessa frågor genom att först se närmare på begreppet "globalhistoria" och vad det egentligen innebär, för att därefter ta upp (olika) historikers teoretiska och praktiska inställningar till stora sammanfattningar av detta slag, och till slut kommer jag att diskutera vilken betydelse den kvinnohistoria som vi har skrivit kan ha för den kvinno- och könshistoriska forskningen.

Människornas gemensamma öde

På det hela taget förstår nog de flesta begreppen globalhistoria och världshistoria som mer

eller mindre samma sak. Men man kan hävda att det finns en skillnad mellan dem. Medan världshistoria vanligtvis består av en samling separata regionala undersökningar, kan man säga att den globala historien koncentrerar sig på människornas gemensamma öde, på de stora händelseförlopp som fick betydelse för hela jordklotet.

Under tidernas lopp har det gjorts olika försök att skriva globalhistoria i denna bemärkelse. Äldre tiders kyrkohistoriska studier i kampen mellan Gud och djävulen har placerats i kategorin globalhistoria.² Ännu intressantare kan det vara att se på upplysningstidens stora moralfilosofiska kulturhistorier, som ville påvisa att den västerländska kulturen var överlägsen de andra. I dessa stora verk ligger kön nämligen en central ställning, genom att det i hög grad var vardagslivets kulturella yttringar som jämfördes över kulturgränserna. En hel rad av dessa verk var helt enkelt kvinnohistorier, som t ex *Christoph Meiners* verk i fyra band, *Geschichte des weiblichen Geschlechts*, som kom ut i Hannover mellan 1788 och 1800, *William Alexanders* verk i två band, *History of Women*, utgivet i London 1779, eller *Ludvig Engelstofts* *Quindkjønnets huuslige og borgerlige Kaar hos Skandinaverne før Kristendommens Indførelse*, ursprungligen på latin, men översatt till danska inom kort, 1796.³ I många av dessa verk jämförde man kvinnors livsvillkor inom olika kulturer och tolkade dem som tecken på en kulturs tillväxt och utveckling på väg mot idealet, den västerländska kulturen. Till arbeten av senare

datum som faller inom definitionen för genren globalhistoria hör *Oswald Spenglers* och *Arnold Toynbees* kulturpessimistiska utsikter. Under efterkrigstiden lades *UNESCOs History of Mankind* upp som en global historia, där alla kulturer skulle betraktas som likvärdiga och alla hierarkier avskaffas. En moralisk idealism häftade vid projektet och verket tänktes som ett fälttåg för internationell förståelse och fred. Men visionen strandade efter 20 år av strider mellan olika pragmatisk-teoretiska skolor.⁴

Globalhistoria är alltså ett område med lång tradition. Det som karakteriserar denna form för historieskrivning är ett klart syfte, att behandla alla världens kulturer sammanhängande, att följa upp ett samlande tema för hela verket. Det kan handla om att visa kampen mellan det goda och det onda, västvärldens överlägsenhet, västerlandets snara undergång eller att med hjälp av historia lägga grunden till internationell förståelse och fred.

Man kan säga att den norsk-danska kvinnohistorien, *Cappelens kvinnehistorie*, som jag har varit med om att arbeta fram, fortsätter en god bit på vägen i denna traditions fotspår. Den består visserligen av en samling regionala studier, men de hålls samman av ett gemensamt syfte – en önskan om att göra kvinnors liv synligt i all sin mångfald i de forntida samhällena. Tematiken är kort sagt att studera betydelsen av kvinnors biologiska och sociala kön i de största kulturerna genom tiden. Det är ett tema som faller under definitionen av globalhistoria som historien om "människornas gemensamma öde", men med den modifikation att vår "människa" är av hon-kön. Det betyder inte att vi har ryckt loss kvinnor ur det sociala sammanhang de befinner sig i, men att vi har haft kvinnor i fokus i alla sociala sammanhang.

Kanske har ett drag av moralisk idealism häftat också vid vårt projekt. Vi författare – och inte minst förlaget som tog initiativ till verket – var till en början i viss mån motiverade av förhoppningen om att bidra till förståelsen mellan kulturer genom att ta fram kunskap om hur kvinnors ställning i olika kulturer har kommit att bli så olikartad som den är i dagens multikulturella samhälle.

Fokusering på kulturer där det uppstod något nytt

Historikerna är oense om det nyttiga, det möjliga i att skapa synteser på ett så abstrakt plan som det globala. Den historiska vetenskapens metod, den omsorgsfulla källkritiken, kravet på dokumentation och prövningen av utsagor favoriserar det specifika, det tids- och ortsbundna, och uppmuntrar inte till att vända ett kikarsikte med brett omfång mot det förflutna. *Jens Arup Seip* framhävde ju också att "en historiker måste vara närsynt. Hans viktigaste instrument är luppen."⁵ Och med lupp är det inte lätt att få syn på de globala perspektiven. Andra historiker har emellertid varit mindre skeptiska mot de stora perspektiven. Nordiska historiker har upprepade gånger utarbetat sammanfattningar på det globala planet. Det var just det faktum att Cappelens förlag hade gett ut en världshistoria i 22 band, där det nästan inte alls fanns någon kvinnohistoria med, som utlöste förlagets önskan om att "komplettera" med en kvinnohistoria.

Diskussionen om historiska sammanfattningar, om synteser, har hållit sig levande i nordiska och norska fackkretsar. Synteserna har försvarats med argumentet att sammanfattningar som kombinerar delframställningar skapar en mera fullständig överblick och ger därmed en bättre förståelse för de enskilda delarna.⁶ Man har också ställt krav på sammanfattningar som lever upp till beteckningen syntes: en sammanfattning bör ha en klar tematik och en teoretisk struktur med en genomgående och enhetlig användning av begreppen.⁷ Kraven pekar på centrala problem när det gäller arbetet på synteser. Dels måste man göra en klar och medveten prioritering i valet av tema, dels blir behovet av en teoretisk struktur och ett klart begreppsbruk akut när stora materialmängder ska sammanfattas.

Detta var problem som gjorde sig gällande också i arbetet med kvinnohistorien.⁸ Stränga prioriteringar blev nödvändiga. Principen som vi följde var att fokusera framförallt på de regioner/kulturer där något nytt uppstod som fick betydelse för kvinnors historia. Att det började i Afrika var självfallet. De tidigaste samhällena, ännu utan skrift, har studerats i trak-

Dorothy Cross, Stiletto (1993). Skor och kojucver.

terna kring Medelhavet och de kulturer som uppstod där, den kristna och den muslimska, behandlades först.

Ursprungligen hade vi planer på att analysera alla de stora huvudkulturerna parallellt – alltså även den konfucianska kulturen i Japan och Kina och den hinduistiska i Indien – ungefär fram till år 1500. Från och med denna tidpunkt var det utvecklingen i västvärlden som medförde förändringar. Den moderna vetenskapens framväxt, industrialiseringen, imperialismen, demokratin och feminismen kom att

sätta sin prägel på den globala historien. Västvärlden fick därför fram till 1960 en särskild tyngd. I ett sista band skulle så de icke-europeiska kulturen följars upp från 1500 till 1960. En brett upplagd global översikt över kvinnors historia de senaste 30 åren skulle avsluta verket.

Oförutsedda problem med författarna och en förändrad hållning hos förlaget gjorde att denna ansats inte höll. Asien och Afrika plockades ut och blev senare publicerade som ett tredje band, men bara på norska. Det tredje

bandet innehåller också en utförlig framställning (ca 100 sidor) av kvinnor i tredje världen efter 1960.

Så har denna sista omställning stärkt tendensen att också vår kvinnohistoria blev en "ståndpunkts"-historia, med utgångspunkt i vår egen verklighet. Det vill säga att den, liksom alla andra globalhistorier jag känner till, har blivit eurocentrisk. Den västerländska kulturen har fått det största utrymmet och den utförligaste behandlingen. Det är också tydligt att framställningen präglas av en skandinavisk utgångspunkt.

Den vinklingen var ändå ett medvetet val som tog fasta på den reella situationen och på tanken att läsarna skulle ha ett särskilt intresse för kunskap om sin egen kultur. Det var också ett realistiskt erkännande av bl a språkliga begränsningar. Samtidigt fanns det helt enkelt mest material att bygga på för den västeuropeiska och amerikanska kvinnohistoriens del.

Dessa begränsningar till trots föreligger det alltså nu en kvinnohistoria i tre band, som är global i den bemärkelsen att den omfattar kvinnors historia i de största kulturen från de allra tidigaste tiderna fram till 1989. Den tematiska enheten är klar.

Ingen gemensam teoretisk ram

De grundläggande dragen i verket fastslogs 1987, och det är betecknande för hur mycket som har skett på det teoretiska planet sedan dess att varken poststrukturalistiska eller postmodernistiska teorier någonsin diskuterades bland författarna. Vi var på intet sätt medvetna om att vi skrev global kvinnohistoria under poststrukturalismens tidsålder. De problem vi hade med att hitta en teoretiskt enhetlig ansats var stora nog som de var.

När ett verk ska skrivas av tio författare, åtta kvinnliga och två manliga, om ett tema där diskussionerna om teoretisk utgångspunkt är så livliga som i kvinno- och könshistorisk forskning, är det en viktig uppgift för författarna att enas om en gemensam teoretisk ram. Detta var lättare sagt än gjort, eftersom förlagen krävde lika många danska som norska författare – Sverige föll ut ur samarbetet i ett relativt tidigt

skede. När författarna valdes ut lades tonvikten alltså inte på en gemensam teoretisk ansats. På ett inledande seminarium utspann sig en omfattande diskussion om vad som skulle utgöra vår gemensamma teoretiska grundval. Det fanns en viss motsättning mellan å ena sidan anhängare av en klart patriarkalisk-teoretisk uppfattning av kvinnohistorien och å andra sidan anhängare av en "öppnare" vinkling, där analyser av den samhällsliga betydelsen av biologiskt och socialt kön skulle utgöra utgångspunkten. En viss förkärlek för strukturfunktionalistiska synpunkter kunde kanske anas hos våra manliga kolleger, men i övrigt gick motsättningarna inte efter kön. Det slutade med att vi enades om att respektera den enskilda författarens val av teoretisk referensram, men samtidigt skulle alla ta ställning till begreppet kvinnoförtryck.

För att göra situationen extra komplicerad tog förlagen kraftigt avstånd ifrån explicita teoretiska utläggningar eller diskussioner. Själva ordet teori blev bannlyst, som ett främmande ord. Det fick därför bli en utmaning att lägga fram tankar kring den teoretiska grundvalen utan att "tynga" texten på ett sätt som avskräckte läsare utan förkunskaper i teori eller utan intresse för teori. I ett inledande kapitel på ursprungligen omkring 15 sidor dryftades emellertid frågan om hur man förklarar historisk förändring. En räkka olika "sätt att förklara" – det blev täcknamnet för teorier – presenterades. Här påpekades att historiker ofta är oense om hur en utveckling ska förklaras och att framställningen i regel är präglad av just historikers syn på förklaringar.

Men i den sista redigeringsomgången måste detta kapitel skäras ner till tre sidor. Då återsod det inte mycket som kunde ge en inblick i den teoretiska grundvalen.

Olika förklaringsmodeller tvingar läsaren att reflektera

Resultatet har faktiskt blivit intressant, i synnerhet för historiker som känner till de teoretiska diskussionerna i detta fack. En författare har betraktat kvinnor och män som "olika – men likvärdiga" och uttryckt detta genom att ge en beskrivning av "det tu-delade samhället"

där män och kvinnor arbetade och hade makt inom var sitt område. Det gäller de för-skriftliga samhällena. Andra har opererat med patriarkatsteoretiska synsätt, där mäns makt över kvinnor blivit det genomgående temat. Återigen andra har använt mera nyanserade analyser där kvinnors egna hållningar och handlingar samverkar med organiseringen av produktionen, ideologiska-religiösa-kulturella föreställningar, familje- och släktskapsrelationer, statens uppbyggnad och demografiska strukturer för att forma kvinnors historia.

Det kan vara en svaghet att verket inte bygger på en gemensam och klar teoretisk grundval. Författare med en gemensam teoretisk utgångspunkt kunde ha skrivit ett mera enhetligt verk som skulle ha lämnat färre frågor obesvarade. Men den pluralistiska ansatsen kan också vara en styrka. Läser man de tre banden i följd framgår maktskillnaden mellan könen tydligt trots de olika teoretiska ansatserna. Skillnaden i makt blir på det sättet inte ett resultat av en på förhand fastslagen teoretisk vinkling, utan framspringer av själva empirin, också då författaren har föredragit t ex en strukturhistorisk ansats. Samtidigt har man undgått en systematisk eländighetsforskning. De kulturspecifika samhällsförhållanden som kvinnor – och män – har levt under genom tiderna får en central ställning och ger stoff till eftertanke kring historisk förändring, under vilka förhållanden mäns makt över kvinnor blir särskilt uttalad, under vilka förhållanden kvinnor kan ha makt över män och när det kan ha förekommit en maktbalans. Andra relationer än maktrelationer, ömsesidiga beroendeförhållanden mellan könen, dras in i diskussionen. Och sist men inte minst: olika historikers olika, ibland motstridiga sätt att förklara vilken betydelse kön har för den enskilda individen och samhället ger den uppmärksamma läsaren tillfälle att reflektera. Läsaren börjar själv ställa frågor, ta ställning till olika förklaringar. Och det är inte heller något dåligt resultat.

Tanken på könssystem implicit i verket

Ingen av oss tänkte på begreppet könshistoria redan från början. Först när processen hade

kommit så långt som till korrekturläsningen, hade detta begrepp kommit in i den kvinnohistoriska forskningen. Men då var det på det hela taget för sent att operationalisera det i framställningarna. Det fick i stort sett stanna vid enstaka antydningar i huvudredaktörens inlednings- och avslutningskapitel.

Ändå kan man säga att tankar på ett könssystem, eller en könsordning, implicit ligger till grund för verket. Några av författarna kan sägas ha opererat utifrån *Yvonne Hirdmans* uppfattning av genussystemet, med dess två principer om åtskillnad mellan det kvinnliga och det manliga och det manliga som norm. Andra har lagt vad jag vill kalla en mer dynamisk innebörd i begreppet och fokuserar inte bara på det manligas dominans utan också på lika värde och ömsesidigt beroende.⁹ De har t ex hävdat att jämvikt mellan könen kan existera i den dagliga arbetsvärlden, också i kulturer där ideologi och juridiska normer bygger på mäns dominans över kvinnor. Sporadiskt har också ett samband mellan en förändring i feminiteten och nya förväntningar på det maskulina antytts.

Det framkommer alltså mycket tydligt att kön är en social konstruktion. Den stora mångfalden av sociala uttrycksformer för socialt kön som kommer fram när kultur, ras, klass, kast, civilstånd, ålder, stads- och landsbygdslimensionerna systematiskt dras in i framställningen efterlämnar inte något tvivel om att kön är något som är bundet till sitt sammanhang, kontextuellt. Det kan kanske därför med en viss rätt hävdas att konstruktionsteorier, tankar om att kön är något som är social konstruerat, ligger till grund för verket.¹⁰

Explicita poststrukturalistiska språk- och symbolanalyser ingår inte alls. I långa stycken beror detta på att dessa teorier ännu 1986/1987, då vi lade upp våra planer, bara låg i sin linda. Men det kunde nog ha varit värdefullt om vi som författare medan vi arbetade på våra manuskript hade haft ögonen öppna för de möjligheter att kasta ljus över könsförhållandena som ligger i språk- och symbolanalyser. Det hade vi inte. Också om vi implicit har använt konstruktionsteori har vi inte utnyttjat den andra delen av det som *Bente Rosenbeck* har kallat en dubbel kulturanalys.

Irina Nakhova, Friends and Neighbours (1994). Kappa, akrylmålning och elektronik.

Om den teoretiska strukturen inte är enhetlig och begreppsanvändningen därför inte heller alltid är helt genomgående, vill jag ändå hävda att den genomförda operationaliseringen av begreppet "socialt kön" i sig själv innebär en teoretisk nyskapelse när det gäller att skriva historiska sammanfattningar.¹¹ Verket uppfyller enligt min åsikt kraven på en syntes. Det utgör en tematiskt välavgränsad helhet, uppbytt av en konstruktionsteoretisk ansats. Det presenterar en sammanfattning, en överblick som ger en bättre förståelse än vad framställningar av bara de enskilda delarna skulle ha gjort.

Förmedlingsprojekt

Den kvinnohistoria som det här är tal om är skriven som ett "förmedlingsprojekt". Det har varit vårt syfte att nå ut till den breda allmänheten, långt utanför historikernas snäva krets, med åtminstone en del av de kunskaper som forskningen efter 20 års arbete har nått fram till. På det sättet har det fungerat mycket bra i Norge, där verket har fått mycket uppmärksamhet, till och med ett pris. Men så har det inte blivit i Danmark.

Avsikten var också att det kunde vara nyttigt med tanke på forskningen att samla några huvuddrag i de kunskaper vi numera har om kvinnors historia i en och samma framställning. För min egen del vill jag peka ut tre områden där jag tycker att verket kan komma till nytta för historiker av facket. Det borde kunna underlätta integreringen av kvinnohistoria i forskning och undervisning när åtminstone en del av stoffet finns tillgängligt i ett samlat verk. När kunskaperna dessutom täcker tre huvudkulturer, kan verket utgöra utgångspunkten för jämförande studier, där man kan fokusera på likheter och olikheter i kvinnors historia. Slutligen tycker jag också att verket inspirerar till att ställa nya frågor, bl a om maskulinitetens historia.

Nya perspektiv på den kända historien

Integrering har visat sig vara en svårlöst uppgift. Det beror bl a på att kvinnohistoria faktiskt i många avseenden är just en annan his-

toria. Det blir andra sidor av samhället som står i fokus när könsanalys är utgångspunkten. "nya teman" blir viktiga. Detta är väl känt för alla som arbetar med kvinnohistoria, så jag ska nöja mig med ett fåtal exempel.

Reproduktionen blir ett viktigt nytt område, förlossningshjälp, barnomsorg tågar in i historien. Sexualitetens historia blir ett genomgående tema, från "världens första kvinna", inte Eva, utan Lucy som vandrade omkring på den afrikanska savannen för 3,5 miljoner år sedan, och ända fram till idag. Den första sexuella revolutionen bestod kanske i en övergång till samlag ansikte mot ansikte för miljoner år sedan! Familj och hushåll får en central position – både som en omsorgsarena, som en handlingsarena mellan könen och olika åldersgrupper och som en konfliktarena. Familjen intar också en central ställning i den produktion som är nödvändig för att hålla samhället igång, som arbetsplats för kvinnor, män och barn.

Kort sagt, en helt annan historia än det som folk i allmänhet har vant sig vid att historia behandlar.

Men det kommer också fram nya perspektiv på den kända historien, sådana som tvingar fram nya definitioner av kända begrepp och därmed till ett nytt sätt att förstå den kända samhällshistorien. Också detta är välkänt från den forskning som kvinnohistoriker länge har bedrivit. Här kan det räcka med att nämna begreppet "arbete", ett standardexempel på nytänkande som beror på bl a kvinnohistorisk forskning. Detta verk bidrar till att visa den helt oumbärliga insats som läggs i det kvinnoarbete som ofta var underordnat männens arbete eller helt förbiset, på samma sätt som kvinnors arbete i jordbruket och i hushållet. Den stora betydelse som kvinnors arbete i den avlönade produktionen har kommer också tydligt fram. Så byggde framväxten av det moderna japanska samhället i sin första fas på export av jordbruksprodukter som te, ris och silke. Detta var produkter som i hög grad framställdes av kvinnlig arbetskraft. Detsamma gäller den tidiga japanska och kinesiska textilindustrin, som precis som den europeiska vilade på kvinnlig arbetskraft. Låga kvinnolöner var alltså något grundläggande för industrialiseringsprocessen, inte bara i den västliga världen.

Många av dessa nya perspektiv har tagit fram likheter tvärs över kulturgränserna, så att de pekar på existensen av en essentiell kärna i könsrelationerna, vissa grundläggande könsbestämda gemensamma drag som förekommer i kultur efter kultur. Det gäller självfallet det enkla faktum att det överallt är kvinnor som föder barn och har ett särskilt ansvar för dem under deras allra tidigaste livsskeden. Men också förhållandet mellan kön och makt visar enhetliga drag från kultur till kultur.

I alla kulturer har kvinnor haft en stadig förankring i familj och hushåll, i "det lilla samhället". Här har de haft en viktig ställning. Mest prestige och makt hade en kvinna som äldre husmor med söner, minst som ung och ogift, eller som barnlös gift kvinna. Men kvinnornas ställning i familjen och hushållet har förändrats med tiden, kanske mest i den västerländska kulturen men också i Asien och Afrika. När familjegruppen och hushållet förlorade sina viktiga funktioner, som produktionsenhet, som socialisationsenhet för det uppväxande släktet eller som bas för politisk makt, förlorade kvinnorna också maktpotential.

Inom relativt enkla samhällsorganisationer, där politisk makt förmedlades inom en mindre grupp elitfamiljer, kunde kvinnor ha legitim tillgång till omfattande politisk makt, också om det vanligaste var att det var män som dominerade. Ju mer komplicerat samhället blev, desto mer byråkratiskt blev det, och ju viktigare det blev att skilja på privat och offentligt, desto svårare blev det för kvinnor att få tillgång till makt. Efterhand som den politiska demokratiseringen inbegrep allt fler män i den politiska beslutsprocessen utvidgades klyftan mellan kvinnors och mäns politiska makt. Först på 1800- och 1900-talen började en utjämning av kvinnors och mäns tillgång till politiska maktpositioner, en utveckling som på de flesta håll inte har kommit särskilt långt.

Stora olikheter mellan kulturerna

Olikheterna mellan kulturerna har också varit stora. I Afrika fanns långt in mot slutet av 1800-talet starka traditioner för att enskilda kvinnor

kunde ha mycket stor politisk makt. Inom Europa vittnar stora olikheter ifråga om tidpunkten för införandet av kvinnlig rösträtt om grundläggande kulturella olikheter. Förklaringarna kan bli sökas i olika industrialiseringsstakt och olika religiös tillhörighet. I katolska länder var socialpolitiska insatser – ett område som mer än andra drog till sig kvinnors politiska intresse – länge en fråga för kyrkan, inte staten. Rösträtten kan därför i sådana länder ha varit av mindre intresse för kvinnor än i protestantiska länder, där det efterhand blev det offentliga, staten och kommunen, som ägnade sig åt sociala insatser.

En annan iögonfallande skillnad är att biologiskt kön i en rad afrikanska länder kunde ha en helt annan social funktion än i asiatiska och västerländska samhällen. En kvinna kunde ta den äkta mannens roll i ett parförhållande, gifta sig med en annan kvinna för att skaffa sig arbetskraft eller för att skaffa sig försörjning. Det kan förefalla som om denna tradition var möjlig bli för att samhällen av detta slag lade tonvikt på ätten, inte på den enskilda individen. Så länge barn och arbetskraft stannade inom ätten spelade individkonstellationen mindre roll och kön blev mindre viktigt.

Då vi började arbeta med kvinnohistoria var det många av oss som förväntade oss att det nya perspektivet på det förflutna skulle leda till en helt *ny periodisering*. Det som var tillräckligt viktigt för att utmärka en periodindelning kunde mycket väl tänkas vara något könsbestämt. Vid planeringen av kvinnornas världshistoria gick vi i ett visst skede starkt in för att försvara en annan periodisering än den gängse. Vi ville låta ett band sluta och ett annat börja vid 1960, inte som brukligt 1914 eller 1945. Det var inte de två världskrigen som var milstolpar för något nytt i kvinnors historia, utan just 60-talet med p-pillret och upptakten till den nya kvinnorörelsen i USA. Detta var den vita västerländska kvinnans kriterier för att något nytt hade börjat.

Det visade sig snart att denna tidsgräns var viktig också av andra orsaker. I det globala sammanhanget var det nu som de tidigare kolonierna frigjorde sig och startade sin självständiga existens, något som var viktigt för

kvinnorna i dessa länder – kanske mest för att de fick erfara att de löften som givits inte infriades. I USA öppnade medborgarrättsrörelsen kvinnornas ögon och därefter engagerade de sig i den nya kvinnorörelsen. Såväl internationell politik som ras och kön – alltså inte enbart kön – var viktiga kriterier för att lägga en gräns vid 60-talet.

Något liknande hände när vi såg kritiskt på andra viktiga periodiseringar. Det var ibland kriterierna för när något nytt tog vid, för när det var tillåtet att sätta en gräns i en framställning, som ändrades, inte tidpunkterna. Kristendomens införande i den västerländska kulturen framstod fortfarande som något viktigt, men nu för att kristendomen i sitt tidigaste skede genom en anti-hierarkisk ideologi och en lös organisationstruktur beredde jordmånen för kvinnors aktivitet som missionärer, församlingsledare och profeter. Detta var förhållanden som har förändrat sig i grunden, efterhand som den kristna religionen förändrats till funktionen. Renässansen fick kvarstå som en viktig milstolpe, men som *Joan Kelly* för länge sedan antydde, är den i ett kvinnohistoriskt perspektiv en milstolpe som snarare markerar förlust än landvinning. Reformationen är viktig, men tyngdpunkten ligger för oss på *Martin Luthers* uppvärdering av äktenskapet och betydelsen av sexualiteten inom äktenskapet, och på den protestantiska lutherdomens anti-auktoritära karaktär.

Kort sagt kan kvinnohistoria både ge ny historisk kunskap och förändra tidigare kunskap. Men kvinnors historia har samtidigt varit en så viktig del av ett samhälles historia att den är tätt knuten till det som har skett i samhället och det som vi redan känner till från förut.

Att integrera nya teman och nya perspektiv på vanliga teman i forskning och undervisning kräver kunskap. Kvinnohistoria kan bidra till att höja kunskapsnivån. Men det kräver också en vilja att skapa integreringen.

Tvårkulturella jämförelser

Ett verk som tar upp kvinnors historia i de stora huvudkulturerna inbjuder till jämförelser. Ett första och avgörande steg är att skaffa sig kunskaper om vad som ska jämföras. Detta är inte

någon enkel uppgift. Det kräver omfattande inläsning på nya områden och understryker medvetenheten om en egen kulturell identitet. Mötet med "de andra" kastar ljus över forskarens egna förutsättningar och prioriteringar.

Det är i stort sett rekonstruktionen, presentationen av kvinnors historia i de enskilda kulturerna, som fyller vårt verk. De uttalade jämförelserna är relativt få, men indirekt framgår likheter och olikheter i alla fall.

Skapelsemyter avspeglar på sitt sätt en kulturs uppfattning om sig själv och ger oss ofta en nyckel till uppfattningarna om könsrelationer. De varierar från kultur till kultur, men både en afrikan – och med all säkerhet en kenyan – och en europé kommer att känna igen gemensamma drag i sina egna skapelsemyter och i myten om hur de japanska öarna kom till.¹² I alla tre kulturerna förmedlar myterna ett intryck av resursstarka kvinnor som aktivt medverkar, på gott och ont, i utformningen av människornas värld. Men myterna lägger också skuldbördan för att något går galet på kvinnornas axlar. Kvinnor blir farliga individer som bör kontrolleras – av Gud/gudar och av män. Så vitt jag kan se är det för övrigt bara i den kristna skapelsemyten som män blir straffade för att ha brutit mot Guds bud genom att följa kvinnans uppmaning.

Jämförelser tvärs över kulturgränserna kan alltså ge kunskaper om traditionella löreställningar om könsrelationer inom olika kulturer. Inställningar till sexualitet är ett annat exempel.

I alla kulturer har det funnits en mera accepterande hållning till mäns sexualitet än till kvinnornas. Men samtidigt kan vi konstatera viktiga olikheter mellan kulturerna, och de olikheterna är inte alltid sådana som vi från början trodde. Särskilt den kristna kulturen, men också den konfucianska, har haft en puritansk inställning till sexualitet, också inom äktenskapet. Däremot har den hinduiska kulturen haft ett mera öppet sätt att nalkas sexualiteten, också kvinnors – så länge den höll sig inom de accepterade äktenskapliga ramarna. *Kama-Sutra*, en hinduisk skrift om erotik från början av vår tideräkning (100-300 e Kr), som hör till den indiska litteraturens klassiker, läg-

ger t ex stor vikt vid att kärleken är förutsättningen för det sexuella samlivet, och vid att det är mycket viktigt att också kvinnan har glädje av samlivet. Detta står i motsättning både till brahminernas stränga normer och till den kristna tonvikten på kyskhetsideal och avhållsamhet som de främsta levnadsreglerna.

I alla kulturer har normer, lagar, regler utgjort ramarna för människornas beteende. Detta ramverk är relativt enkelt för historikern att rekonstruera. Men det förefaller också som om praxis överallt hade avvikit från detta många gånger, ja, gått helt stick i stäv med de fastlagda normerna. Trots att kvinnor enligt lagen både i Europa och t ex 1700-talets muslimska Turkiet var omyndiga, visar domstolsmaterialet att de kunde ta upp rättstalan, både på egna och andra kvinnors vägnar, vara förmyndare för sina minderåriga barn och i praktiken råda över sin egendom. *Lady Mary Wortley Montagues* konstaterade vid slutet av 1700-talet att det muslimska kvinnolivet i Konstantinopel var mycket friare än det var i England. Under slöjan som gav dem anonymitet kunde medel- och överklasskvinnor röra sig friare i Turkiet än i England. Ja, hon hävdade att de till och med kunde besöka sina älskare, därför att de inte kunde bli igenkända.

”Jag tror att jag aldrig har sett ett land där kvinnor kan njuta av en lika stor frihet och (är så) fria från alla förebråelser som i Turkiet. Turkarna är ett gott exempel för alla andra nationer i sitt uppträdande mot kvinnor.” skrev hon hem vid slutet av 1700-talet.¹³ Men då var det inte heller den islamiska fundamentalismen som räddde i Turkiet vid denna tidpunkt!

Historikern kan också glimtvis få uppleva en slående gemenskap mellan kvinnor, över kulturgränserna och över tidsavstånden.¹¹ Den japanska journalisten *Kanno Suga*, som var radikal socialist, tog redan tidigt på 1900-talet upp kampen för kvinnors rättigheter. Hon skrev 1906:

Res er, kvinnor, vakna upp. Liksom arbetarna i kampen mot kapitalisterna måste bryta ner klasssystemet, kommer våra krav på frihet och jämställdhet med män inte att bli lätt tillmötesgångna, bara för att vi vill ha det så. De kommer inte att tillgodoses om inte vi själva höjer våra röster ...

En skandinavisk 1970-tals feminist börjar nästan automatiskt nynna: ”Vi måste höja våra röster för att höras, å-å-å tjejer ...” Kulturskillnaderna bryts sönder, tidsavstånden krymper och kvinnospecifika erfarenheter står sig.

Men jämförelser skapar också avstånd och olikheterna kan bli åtskilligt starkare än likheterna. Den skandinaviska feministen skulle knappast instämma när Kanno Suga 1906 lägger till att kvinnornas krav inte kommer att uppfyllas ”om det inte flyter blod”.¹⁵

Frågan om strategi, om våld och icke-våld, är nog ett problem som vi kan känna igen tvärs över tids- och kulturgränser. Men kommer man så långt som till innebörden av liv och död, till respekt för den enskilda individens liv och hälsa, kan kulturspecifika normer leda till klart kulturbetingade reaktioner, också hos historikern.

Skillnad i synen på individ och kollektiv

Finns det etiska gränser för tvärkulturell förståelse? Tre exempel får belysa detta, det kinesiska bruket att binda kvinnors fötter, det hinduiska att bränna änkor, *sati*, och det afrikanskt/muslimska att omskära kvinnor, *klitoridektomi*. I alla tre fallen är det tal om kulturellt betingade fenomen, som för en skandinavisk historiker framstår som grymma, som grova kränkningar av kvinnor, som brott mot fundamentala etiska principer. Hur kan man tala om fenomen som dessa så att det blir begripligt att några kvinnor godtog dem, ja, rentav själva bidrog till att upprätthålla dem, utan att samtidigt kompromissa med sina egna normer? Problemet är på intet vis nytt. Liksom vid andra liknande frågor som historikern kan stöta på i sin forskning, måste vi tydliggöra skillnaden mellan att analysera ett fenomen för att förklara det och att beskriva detta fenomen som etiskt försvarligt. *Att analysera och förklara är inte det samma som att godta och acceptera.*

Fotbindning, änkebränning och omskärelse hade sina kulturellt betingade förklaringar. Sedda i sina kulturella sammanhang kan fenomenen framstå som nödvändiga i kvinnors livscykel. Fotbindning och omskärelse var ritualer

som förberedde på vuxentillvaron, nödvändiga ritualer som för givna grupper av kvinnor öppnade tillgång till äktenskap och hela den vuxna kvinnans liv. Att dra sig undan detta kunde uppfattas som ett tecken på bristande mod och självbehärskning och skulle ställa kvinnan utanför det samhälle där hon var tvungen att leva. Änkebränningen kan ses som ett sätt att uppnå hjältestatus och välsignelse för sig själv och för hela familjen och kunde framstå som ett möjligt alternativ till den pariatillvaro änkeståndet i sig själv innebar.¹⁶

På detta sätt kan fenomenen förklaras. Men det betyder inte att historikern själv accepterar fenomenen. Historikern kan självfallet ge uttryck för sitt personliga fördömande av övergrepp mot kvinnor och kan också inbegripa den moderna kvinnorörelsens ståndpunkt som ett stöd för sin värdering. Då bekänner man färg och visar klart vad man själv anser. Man tar avstånd från kulturelismen, från synsättet att kulturer är lika värda, även om de har sina särdrag. Någon kanske tycker att man därmed tar avstånd från en postmodernistisk upplösning av värden. Det kan se ut som om man samtidigt gör sina egna och stora delar av de västerländska kulturens normer till måttstock och för in en hierarkisk rangordning av kulturerna.

Problemet handlar om grundläggande etiska attityder. Var går gränsen för det man utifrån sin egen kultur kan godta som likvärdigt? Hur olika kan vi vara och ändå uppfatta oss som likvärdiga? Många av oss skulle vilja sätta gränsen vid respekten för de mänskliga rättigheterna, individens rätt att bestämma över sin egen kropp. Men alla i västvärlden ser det inte så. Abortdiskussionerna är exempel på oenighet om var gränsen för individens självbestämmanderätt ska gå, i dem sätter man faktiskt frågetecknen vid vad som ska uppfattas som en individ. Också i vår egen kultur finns det alltså motsatta meningar om dessa värdefrågor.

Meningsskiljaktigheterna om förhållandet mellan individ och kollektiv och om vad solidaritet innebär blir större och klarare när man arbetar med historiskt material över kulturgränserna. Strängt taget har nog den västeuropeiska kulturen, framförallt efter renässansen, prioriterat individen framför kollektivet.

Individens rättigheter är nedlagda i begreppet de mänskliga rättigheterna, som i sin tur är framsprunget ur den franska revolutionen, och industrialisering och urbanisering har senare i hög grad just förberett förhållandena så att individerna ska kunna – eller tvingas – klara sig själva utanför hushållets och familjens ram. Förpliktelserna mot och solidariteten med familjemedlemmar har till en stor del övertagits av staten, både när det gäller skolgång, utbildning, försörjning och vård vid sjukdom och ålderdom osv. Solidaritet kan i en sådan situation komma till uttryck på ett mer operativt plan än inom familjen. Den kan också delvis utövas över klassgränserna. Solidaritet kan ta sig uttryck i att man accepterar att betala skatt så att välfärdssamhället kan åstadkomma en utjämningspolitik mellan resurssvaga och resursstarka grupper. Det offentliga skyddsnätet gör en stark individualisering möjlig, något som i sin tur främjar möjligheterna för ett uppror mot auktoriteter och för en kritik mot förtryck. I en sådan kultur är förutsättningarna relativt goda för att individer, också kvinnor, ska kunna uppnå självbestämmande, antingen det handlar om det rent fysiska, som ifråga om änkebränning, omskärelse eller abort, eller det ekonomiska, i form av försörjning utanför familjen.

Det kan förhålla sig på ett annat sätt i andra kulturer. Här kan ofta hänsynen till kollektivet, familjen, hushållet, släkten, vara långt starkare än hänsynen till individen. Där det inte finns offentliga skyddsnät blir familjen och släkten garantin för stöd i krissituationer, såsom sjukdom och sviktande försörjning. Föräldrar och andra släktingar blir ansvariga för barn, vuxna barn blir ansvariga för gamla föräldrar. Solidariteten riktar sig därför mot familjen och släkten, inte mot storsamhället. Det blir viktigt att hålla på de privilegier som tillfaller ens egen grupp, solidaritet över kast- och klassgränser blir svårare att uppnå. Det kollektiva i form av familj och släkt – inte i form av storsamhälle – blir en garant för den enskilda individen. I detta kulturella system har auktoritetstro och respekten för traditioner en god jordmån och förutsättningarna är små för att individer, i synnerhet kvinnor, ska kunna bestämma över sig själva eller uppträda utan

förpliktelser mot familjen, som de är beroende av.

Sådana grundläggande skillnader mellan kulturer kan vara en del av förklaringen till konflikter inom kulturellt betingade normsystem, sådana som konflikten mellan individ och kollektiv. Slutsatsen blir lätt att vårt system är det bästa. Den västerländska kulturen med sin tonvikt på individens rättigheter blir betraktad som föregångskulturen, också ur ett feministiskt perspektiv. Fotbindning, änkebränning och omskärelse måste fördömas som ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

Men en närmare analys visar att motsättningen mellan kulturer inte nödvändigtvis är så enkel. Visserligen stämmer det att européer, missionärer och politiker, kvinnor lika väl som män, under 1800-talet skarpt kritiserade fotbindning, änkebränning och omskärelse. Men kritiken lades ofta fram i ett kulturimperialistiskt sammanhang, så att kvinnors beroende och underordning sågs som indikation på de icke-europeiska kulturernas barbariska synsätt och låga utvecklingsnivå. Man bör inte heller sticka under stol med att en del européer var påtagligt fascinerade av dessa fenomen. Rapporten om änkebränning från tidigt 1800-tal vittnar t ex om att rapportören kunde, i synnerhet då änkan var ung, beskriva bränningsprocessen som en rituell offerhandling med en viss storslagen skönhet.¹⁷ Försvaret för omtvistade handlingar begränsade sig inte heller alltid till den kultur som ursprungligen godtog handlingarna. Den brittiska regeringen respekterade implicit indiska fädernas och äkta mäns rätt att hävda sin makt innanför familjens ram. Den gav direktiv om att förbudet mot dråp av flickor, utfärdat 1870, och förbudet mot att gifta bort flickor under 12 år, utfärdat två år senare, inte skulle hävdas för strängt, eftersom stränga straff kunde leda till politisk oro och förbudet kunde vara ett ingrepp i familjeförhållandena.

Historikern kommer också att upptäcka att kritiken mot fotbindning, änkebränning och kvinnlig omskärelse inte uteslutande kom från européer. Den kom också i hög grad från grupper innanför den indiska, den kinesiska och den afrikanska kulturen, både från män och kvinnor. Indiska reformatorer som bengale-

sen *Raja Rammohan Roy* tog redan i början av 1800-talet till protest mot änkebränning och byggde sin kritik på tolkningen av gamla hinduiska skrifter. I Kina uppstod i slutet av 1800-talet organisationer som samlade både kvinnor och män mot fotbindning, och en anti-fotbindningssång spred sig bland kvinnor som inte kunde läsa och skriva. I Kenya gick kristna kikuyuer till angrepp mot klitoridektomi, medan andra kikuyuer såg kritiken som ett uttryck för kulturell imperialism. *Jomo Kenyatta* hörde till dem som försvarade denna sedvänja.

Hur komplicerade de tvärkulturella relationerna faktiskt var, kommer också tydligt fram när brittiska kvinnor i början av detta århundrade engagerade sig i den indiska kampen för kvinnors rösträtt. Några av dem lyckades etablera ett gott samarbete med sina indiska medsystrar, andra avspisades med beskedet att rösträtt skulle indiska kvinnor kämpa sig till i samarbete med indiska män. Kritik kunde också framföras i former som gjorde den svår att acceptera, också för dem som ursprungligen instämde i kritiken i sak.

Kultur en serie konflikter om synsätt

Jämförelser över kulturgränser visar att kulturer inte är som block, uthuggna ur ett enda, ensartat stenmaterial. Historikernas analyser bekräftar postmodernistiska kulturkritikers uppfattning att kultur är en serie konflikter om synsätt, där klass, kön och ras kan skapa gränslinjer.¹⁸ När kulturer uppfattas som sammansatta storheter, i vilka olika värdeprioriteringar kommer fram, kan historikern peka på likheter mellan grupper tvärs över kulturgränserna och aktualisera maktrelationerna, både inom enskilda kulturer och mellan kulturerna. En dekonstruktion av begreppet kultur kan ge en mera nyanserad uppfattning om svåra problem som fotbindning, änkebränning och omskärelse av kvinnor utan att man tvingas tumma på sin personliga uppfattning om sådana traditioner som övergrepp.

Men det är fråga om en hårfin balansgång mellan poststrukturalistisk upplösning av begrepp som kultur, kön – och för den delen

också ras – och att hålla fast vid en kärna, en essens som karakteriserar en kultur och ett kön.¹⁹ Många har pekat på de problem det kan leda till för kvinno- och könshistoria om post-strukturalistiska analyser upplöser begrepp som identitet, erfarenhet och aktörsperspektiv.²⁰ Hur långt kan vi gå i vår brytning med dikotomitänkandet utan att sluta i ren relativism? Hur långt kan vi analysera motsättningar mellan kvinnor och samtidigt hävda att kön är en central analyskategori?

Hos den finska filosofen *Tuija Pulkkinen* har jag funnit tankar som ger en fingervisning om hur vi kan närma oss ett svar.²¹

Pulkkinen drar paralleller mellan feminism och nationalism som ideologier. Hon menar att bägge bygger på en essentialistisk definition av identitet, som förutsätter en djuptliggande kärna i kvinnligheten, i den kvinnliga identiteten, och på motsvarande sätt i den nationella, i våra föreställningar om att tillhöra en nationell enhet. Vi definierar oss då som kvinnor, eller som tillhöriga en nation, i förhållande till "de andra", de som inte är så som vi, dvs i det ena fallet män, i det andra människor av andra nationaliteter, alltså, vi definierar oss genom essentialistisk polarisering. Som politiska aktörer väljer vi därför en strategi som innebär full kontroll över det som är vårt eget, dvs vi utesluter, bygger gränser mot "de andra". Strategin leder till konfrontation.

Utifrån en postmodernistisk tankegång slår Pulkkinen ett slag för en kontextuell förståelse av identitet, som räknar med att både nationalitet och kön är vad hon kallar "frakturerade" enheter, inte hela utan uppbrutna. Fraktureringen, eller kontextualiseringen om man så vill, gör det möjligt att arbeta med en oändlig räckvidd av identiteter, kön, klass, ras, etnisk grupp, yrkesmässig identitet osv. Kärnan, essensen kan försvinna, den postmodernistiska upplösningen kan vara ett faktum.

Men Pulkkinen understryker att inte alla former av identitet är lika relevanta i vilken historisk kontext som helst. Det är enligt hennes uppfattning sökandet efter identitet, kampen för att definiera sin identitet, dvs *identitet som en politisk kategori*, som är poängen med att undersöka vilken av de många möjliga identiteter vi fäster vikt vid. Identitet som en politisk

kategori uppstår när känslan av orätt blir stark, utifrån ett krav på rättfärdighet. Detta sker under vissa tidsperioder och på vissa ställen och resulterar i att individer går till aktion för att säkra att deras identitet kommer till sin rätt, till kamp för att utveckla sig. Denna kamp kan emellertid föras utan att man tappar bort förståelsen av identitet som ett kontextuellt, ett fraktionerat begrepp. När det inte är nödvändigt att stöda sig på ett föråldrat essentiellt identitetsbegrepp, kan vi välja en strategi som bygger på allianser, en flexibel strategi som främjar förändring.

Resonemanget för in den politiska aktören på scenen. Också historikern kan betraktas som en aktör som väljer sina strategier. När kön uppfattas som en social konstruktion, blir också könsidentiteten kontextuell. Det blir en intressant fråga att undersöka under vilka tidsperioder och under vilka betingelser det är könsidentiteten, under vilka tidsperioder och under vilka betingelser det är klass, hudfärg, nationell identitet eller andra identiteter som blir utmanade och därmed leder till handling och historisk förändring.

Ett sådant resonemang har implicit legat till grund för vårt arbete med den globala kvinnohistorien. Kanske säger formen för postmodernistisk ansats det samma som många historiker länge har sagt: kön är en synnerligen central analyskategori, men kön måste studeras i relation till klass, nation, kultur och en räckvidd andra viktiga variabler.

Maskulinitetens historia ett nytt forskningsfält?

Det säger sig självt att ett verk som det jag här har tagit utgångspunkt i, inte kan undgå att stöta på områden där forskningen ännu inte har hunnit så långt. Afrikanska kvinnors historia hör antagligen till de områden som länge har befunnit sig allra mest i skymundan, i synnerhet när det gäller tiden före 1800-talet.

Den genomgående fokuseringen på det ena könet, på kvinnor, som var en förutsättning för vårt arbete, medförde ibland, och allt mer efterhand som arbetet framskred, att vi kände ett behov av att ställa frågan om manlighet som en historisk konstruktion.²² Vilken typ av defi-

nition av "individen" var det kvinnor stod inför under tidernas lopp? Hur har normer för manlighet, maskulinitet, förändrat sig? Vilka andra värden än makt och styrka – drag som kommer så starkt fram i relationer mellan kvinnor och män – har karakteriserat maskulina ideal? Finns det ett maskulint omsorgsbegrepp, och hur ska det eventuellt förstås? Det kan ligga mycket utmanande perspektiv i parallella analyser av kvinnors och mäns historia, i innebörden av feminitetens och maskulinitetens historia.

Begreppet könshistoria har börjat vinna insteg som ett tecken på att kvinnohistoria inte låter sig begränsas till sitt objekt, även om den naturligtvis också handlar om kvinnor i historien. Kvinnohistoriens potential sträcker sig längre och tar upp frågan om vad kön explicit och implicit har betytt för samhällets organisation, för arbets- och maktfördelningen i samhället.^{2,3} Den sträcker sig också till att betrakta manlighet som en historisk konstruktion, ett föränderligt kontextuellt begrepp. Kanske det en gång kommer att föreligga en global könshistoria där dessa perspektiv utgör den tematiska stöttepelaren. Den framtida kritiken av den nyss avslutade kvinnohistorien kommer att bli en god utgångspunkt för ett sådant projekt.

Översättning: Doris Norrgård

¹ *Cappelens kvinnehistorie*, band 1 och 2. Oslo 1992, band 3. Oslo 1993. De två första banden har också kommit ut i dansk utgåva på Politikkens forlag, under titeln *Kvinner fra urtid till nutid*. Författare är Jørgen Christian Meyer, Eva Maria Lassen, Sverre Bagge, Nanna Damsholt, Kari Vogt, Sølvi Sogner, Grethe Jacobsen, Bente Rosenbeck, Ida Blom och Else Skjønsberg. Ida Blom är huvudredaktör.

² Allardyce, Gilbert, "Towards World History: American Historians and the Coming of the World History Course". *Journal of World History*, vol 1, nr 1, 1990, 23-76.

³ Harbsmeier, Michael, "World Histories Before Domestication. The Writing of Universal History. Histories of Mankind and World Histories in Late Eighteenth Century Germany". *Culture & History*, Akademisk forlag, Köpenhamn. 1989, 93-131.

Blom, Ida, "Kvinder og samfundsforandring", *Usynlig historie*. Studier i Historisk Metode XVII, Universitetsforlaget. 1983, 107-118.

⁴ Allardyce, op cit.

⁵ Scip, Jens Arup, *Utsikt over Norges Historia*, Oslo, 1974, 7.

⁶ Lunden, Kåre, "Historisk syntese, særlig funksjon i forhold til offentlighet. Ukollegiale refleksjoner", *Studier i historisk metode*, nr 21. Aarhus, 1991, 137-153.

Se även:

Sogner, Sølvi, "Global kvinnehistorie", i Marthinsen, Liv och Harald Winge (red), *Syntese i historieskrivningen*, Den norske historiske forening, Oslo, 1992, 61-71.
Blom, Ida, "Kønssystem som et element i syntesedannelse", ibid, 85-92.

⁷ Dahl, Ottar, "Om 'Synthese' m m i historievitenskapen. Noen randbemerkninger og spørsmål". Manus.

⁸ Blom, Ida, "Global Women's History: Organising Principles and Cross-Cultural Understanding" i Offen, Karen, Ruth Roach Pierson och Jane Rendall (red), *Writing Women's History - International Perspectives*, Indiana University Press. Bloomington, 1991, 135-214.

⁹ Hirdman, Yvonne, "Makt och kön" i Petersson, Olof (red), *Maktbegreppet*, Carlssons Bokförlag, Stockholm, 1987, 188-206.

Bennet, Judith M, "Feminism and History", *Gender and History*, nr 1,3, 189, 251-272.

Fox Genovese, Elisabeth, "Att sätta in kvinnohistorien i historien", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 4, 1983, 5-28 (översatt fr *New Left Review*, nr 133)

Hagemann, Gro, "Kvinnhistorie – laglig blindspor eller fruktbar disciplin", *Historisk Tidskrift*, nr 3, 1986, 343-360.

Blom i Marthinsen och Winge (red), op cit.

Se även Carlsson Wetterberg, Christina, "Från patriarkat till genussystem – och vad kommer sedan?". *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, 34-48.

¹⁰ Bente Rosenbeck diskuterar i sin senaste bok, *Kroppens politikk. Om køn, kultur og videnskap*, Museum Tusulanums forlag, Köpenhamn, 1992, bruket av konstruktionsteorier och kulturanalyser i kvinno- och könshistorisk forskning.

¹¹ Det har hävdats att begreppsbildningen kring "socialt kön" i sig själv har revolutionerat historisk forskning om grundläggande mänskliga relationer och att det här går att finna många framtida möjligheter. Thorstendahl, Rolf, "Historisk syntes", i Marthinsen och Winge (red), op cit 97-105.

Se även Danielsen, Rolf, "Makt og maktstrukturer", i Danielsen, Rolf, m fl, *Historia i belysning. Sex perspektiv på svensk historisk forskning*, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Uppsala, 1988, 91-93.

¹² *Cappelens kvinnehistorie*, band 3, 13-14.

Blom, Ida, "Foreword", i Offen, Karen, Ruth Roach Pierson och Jane Rendall, *Writing Women's History - International Perspectives*, Macmillan och Indiana University press, 1991, xiii-xxvii.

¹³ *Cappelens kvinnehistorie*, band 2, 288.

¹⁴ Detta är även ett fenomen som också Ruth Roach Pierson pekar på. Historikern kan hitta källor som visar att kvinnor för hundratals år sedan hade erfarenheter som liknar hennes egna. Både Christine de Pisan och Virginia Woolf ger uttryck för att ha reagerat på det gap de fann mellan den kulturella definitionen av kvinnor

- som de mötte i sin omgivning och den egna upplevelsen av att vara kvinnor. Detta var erfarenheter som också 1970-talets feminister skulle kunna känna igen sig i. Pierson, Ruth Roach, "Experience, Difference, Dominance and Voice in the Writing of Canadian Women's History", i Offen, Pierson och Rendall, op cit 79-106.
- ¹⁵ *Cappelens kvinnehistorie*, band 3, 186.
- ¹⁶ För en fördjupning i detta tema, se Blom, Ida, "Global Women's History: Organising Principles and Cross-Cultural Understandings" i Offen, Pierson, Rendall, op cit 135-149.
- ¹⁷ Mani, Lata, "Traveling Texts, Changing Contexts: The consolidation of Baptist Missionary Discourse on India". Paper for symposium on Gender, Nationalism and National Identities, Bellagio, July 1992.
- ¹⁸ Pascoe, Peggy, "Introduction: The Challenge of Writing Multicultural Women's History" och "Race, Gender and Intercultural Relations: The Case of Interracial marriages" i *Frontiers*, vol XII, nr 1, 1-18.
- ¹⁹ Pascoe, op cit.
- ²⁰ Se bl a Blom, Ida, "En annan historie? Kvinnehistorie i et internasjonalt perspektiv", *Historisk tidsskrift*, nr 4, 1990, 416-434, för en presentation av den internationella debatten om detta tema. Ett av det senaste utslaget av diskussionen bland historikerna är *Comparative Studies in Society and History*, vol 35, nr 2, 1993, 414-451, med artiklarna Downs, Laura Lee, "If 'Woman' is Just an Empty Category, Then Why Am I Afraid to Walk Alone at Night? Identity Politics Meets the Postmodern Subject", Scott, Joan Wallach, "The Tip of the Volcano", och Downs, Laura Lee, "Reply to Joan Scott".
- ²¹ Tuija Pulkkinen, "Citizens, Nations and Women. The Transition from Ancient Regime to Modernity and Beyond". Paper for the IFRWH-symposium Rethinking Women and Gender Relations in the Modern State, Bielefeld, April 1993.
- ²² Både i USA och England arbetar enskilda historiker med manshistoria, i betydelsen maskulinitetens historia genom tiderna. Det mesta av denna forskning är emellertid så ny att den inte har kunnat inbegripas i arbetet med kvinnohistorien. Se t ex Kimmel, Michael, "The Contemporary 'Crisis' in Masculinity in Historical Perspective", i Brod, Harry (red), *The Making of Masculinities: The New Men's History*. Allen and Unwin, London 1987, 121-153.
- Se även:
 Segal, Lynne: "Look Back in Anger: Men in the Fifties" i Chapman, Rowan och Jonathan Rutherford, *Male Order. Unwrapping Masculinity*, Lawrence and Wishart, London 1988.
 Connell, R W, *Which Way Is Up? Essays on Sex, Class and Culture*, Allen and Unwin, Sydney, 1983.
 Connell, R W, *Gender and Power*, Polity Press/Blackwells, Oxford, 1988.
 Kimmel, M S (red), *Changing Man*, Sage, London, 1988.
 Mangan, J A och James Walvin (red), *Manliness and Morality*, Manchester University Press, Manchester, 1987.
- Brod 1987, Connell 1988, Kimmel 1988 och Mangan & Walvin 1987 är anmälda i Morgen, David H J, "Men Made Manifest: Histories and Masculinities", *Gender and History*, nr 1,1, 1989, 87-91.
- För svensk "mansforskning" se Bengtsson, Margot och Jonas Frykman, *Om maskulinitet. Mannen som forskningsprojekt*. Jämfo, rapp nr 11, Stockholm, 1987.
- För ett exempel på norsk kvinno- och könshistoria, se Blom, Ida, "Changing Gender Identities in an Industrializing Society: the Case of Norway c 1870 - c 1914" i *Gender and History*, nr 2, 1990, 131-149.
- Rune Storvik har i sin 'storfagsoppgave', "Den andre variabel - Maskulinitet og kjønns historie", 1992, Bergen, påbörjat en presentation av manshistorisk forskning.
- ²³ Joan W Scotts artikel "Gender as a Useful Category of Historical Analysis", först publicerad i *American Historical Review*, vol 91, nr 5, 1986, sedan i ytterligare bearbetad form i Scott, Joan W, *Gender and the Politics of History*, Columbia University Press, New York, 1988, 28-50, riktade redan i ett tidigt skede uppmärksamheten också på könets dolda men likväl viktiga betydelse i samhällets organisation.

SUMMARY

Ten historians from Denmark and Norway were selected to write Cappelens Women's History. There was no consideration of a common theoretical basis. The result is that the different explanations given by the participating historians to the importance of gender for the individual and society give cause for the readers to make their own observations.

The authors have focussed on the regions and cultures where the emergence of new conditions impacted women's lives. This has resulted in an entirely different periodicity. Thus, the two World Wars were in fact no milestones in the history of women. Rather, it was the 1960's with the Pill, Women's Lib and decolonization that made the big changes.

The book was written with the general public in mind, but it can also be of use to professional historians. The history of women is in many respects a different history, where sexuality, obstetrics and child care are given topics.

But the book also presents new perspectives on common historical knowledge. It points to women's work that was entirely subordinated or disregarded, such as farm work and housework. The great importance of paid work for women in the production is also shown. Low wages for women was an underlying prerequisite for the industrialization process, not only in the western world.

In all cultures, women have been bound by close ties to home and family. The highest prestige had a mature housewife with sons, the lowest a young unmarried woman or a childless married wife. Everywhere people's behaviour has been governed by norms, rules and laws. However, it seems that the actual practices have often deviated from these norms.

The historians' analyses confirm the opinions of post-modernistic culture critics that culture is in fact a series of conflicts over views, where social class, gender and race may produce the borderlines. A deconstruction of the concept of culture may help the reader to better come to grips with such difficult problems as tied-up feet, widow-burning and sexual mutilation of women without budging from her/his personal conviction that such traditional practices are violations.

The idea of a gendered order is at the bottom of the work, even if none of the authors knew about gender history when the project was first started in 1987. When gender is conceived as a social construction, even sex identity becomes contextual. It

becomes interesting to find out during which periods of time and under what conditions sex identity is challenged and thus lead to action and change, and during which periods of time and under what conditions it is social class, colour of skin, national identity or other identities that are challenged and lead to action and change. Gender is a central analysis category, but it must be studied in relation to class, national, culture and a number of other variables.

The all-pervading focus on women gave rise to some afterthought about the history of masculinity. Some time in the future there may be a world history of the sexes which regards masculinity as a historic construct, and discusses the influence of gender, explicitly and implicitly, on social organization as well as the division of labour and power in society.

*Ida Blom
Universitetet i Bergen
Historisk institutt
Sydnnessplass 9
N-5007 Bergen*